

NKFIA-PÁLYÁZATOK

„Négyzetkataszter”: A magyarországi kataszteri felmérés térkép- és iratanyagának katasztere, 1850–1918 (K 132723)

Szakmai beszámoló a második évről (2020–2021)

A projekt 2. évében a célkitűzések megvalósítását három dolog nehezítette. 1. A koronavírus-járvány 2021-ben is akadályozta a külföldi kutatásokat, a 2020-ban elmaradt 4 hét részbeni pótlása nem történt meg, a 2021. évi kutatást teljesítettük. 2. Nehezen kezelhető problémát jelentett, hogy a pénzügyi támogatást csak félidőben, május 22-én kaptuk meg, okát nem tudhattuk, emiatt az MNL sem a résztvevők illetménykiegészítésének kifizetését, sem a vállalkozási szerződések megkötését nem vállalta fedezethiányra hivatkozva. A vezető kutató munkaidejének jelentős részét emésztette fel a (felesleges) adminisztráció(s) küzdelem). 3. A poligontérkép elkészítésére vállalkozó visszalépése miatt bizonytalanná vált a projektem megvalósulása, mert annak piaci ára jelentősen meghaladta a rendelkezésre álló forrást. Költségnem-átcsoportosítással sikerült megoldást találni.

Az MNL HBML a szervezetfejlesztését a projekt fiatal kutatójának teljes munkaidejű, ám más szakmai feladatra alkalmazásával valósította meg, de gondoskodott az új fiatal kutató alkalmazásáról is, aki a feladatba hamar beletanult, így az első év lemaradását a kollégák teljes mértékben behozták. Az illetmény- és járuléksoron elért megtakarítás terhére 2021. február 1-jétől a fiatal kutatók bérét emeltük, hogy a korábbi közalkalmazotti jogviszonyban figyelembe veendő bérminimumot érvényesíthessük (félállásra 125e helyett 130e Ft/hó).

A pandémia miatt a kutatócsoport kommunikációja elektronikus levelezéssel és az online értekezlettel zajlott. A szenior kutató folyamatosan segítette a fiatal kutatókat a technikai kérdésekben és az irattípusok azonosításában.

A fiatal kutatók személyében bekövetkezett

változáshoz, a bérük emelkedéséhez, továbbá egyes kifizetések jogcímének változásához az NKFIH engedélyt a beszámolóval egyidejűleg megkérjük.

Iratanyagfeltárás

A fiatal kutatók a megyei tagintézményekben folytatták az ottani felmérési felügyelőségek iratanyagának darabszintű feltárását és a levéltári nyilvántartó rendszerben (Scope) feldolgozását.

MNL BaML: VI.181. Pécsi Állami Földmérési Felügyelőség iratai fond (605 doboz, 50 kötet), 172 nagydoboz és 17 kötet, összesen 1808 rekord, így az anyag több mint felének feltárása készült el. Pécs város iratanyagát is rendezték, ez nagy érdeklődésre tarthat számot. A projekthez kapcsolódva, de terven felül Bósz Attila elvégezte a XV.3.c. Kataszteri térképek állagának ellenőrző rendezését és a friss jegyzéket a Scope-ba is feltöltötte. Kiss Márton Excelben rögzítette az MNL OL, S 92-8./7. „Kataszteri és telekkönyvi betétszerkesztési munkálatok állása Baranya vármegyében (1920)” irat adatait, továbbá Pécs szabad királyi város belsőségének térképe (1926) névanyagát (névtérépítés). A belső adatbázisok publikálására, a pécsi térkép georeferálására 2022-ben kerül sor.

MNL HBML: VI.181. A Bihar és Hajdú vármegyei Földmérési Felügyelőségek iratainak gyűjteménye fond (61 csomó, 1348 kötet), 16 csomó és 514 kötet, összesen 673 rekord, tehát az iratanyag több mint felének feldolgozása elkészült.

Az eltérő mennyiségek és őrzési egységek is jól mutatják az iratanyag sokszínűségét. A rekordok elérhetők: <http://www.eleveltar.hu>.

Külföldi kutatások

Évente 4 hetes ausztriai levéltári kutatást tervezünk Török Enikő számára, ez az 1. évben a járványhelyzet miatt nem valósult meg. 2021-ben az elmaradtból legalább két hetet, továbbá a tárgyévi négyhetes kutatást terveztük három részletben (2021. 07. 05–16., 08. 02–13., 10. 04–15.), de abból csak az első két időszak valósulhatott meg. A kutatás témája a magyarországi, 1850-ben indult kataszteri felmérés kezdeti, 1850–1867 közötti időszakra vonatkozó, a Földadókataszteri Főigazgatóság (Generaldirektion des Grundsteuerkatasters = GGK) iratanyagába tartozó iratok feltárása. A kutatás a GGK ügyirataira (Akten) és az azok mellől kiemelt mellékletekre (Beilage) irányult. Österreichisches Staatsarchiv, Finanz- und Hofkammerarchiv. Neue Hofkammer und Finanzministerium, Allgemeine Abteilungen. Katasterabteilung, Akten GGK, 514–540. doboz (25 doboz: 513a is van, 521–522. nincs, 527. üres): 654 kataszteri felmérésre vonatkozó ügyirat (1864–1866), Akten Beilagen – 679–684. doboz (6 doboz), 10 ügyirathoz tartozó melléklet jegyzékelése (1864–1866) történt meg. A feltárásról jegyzék készült: dobozszám, ügyirat év- és iktatószáma, beadó neve, röviden a beadvány tárgya németül (német nyelvű ügyiratok, a beadó és a tárgymegjelölés német). Ez az értelmezés és a fordítás hibáit elkerüli, így az osztrák, román, szlovák stb. kutatók számára is könnyebben használhatóvá válik. A beszámoló és a jegyzék elérhető a projekt honlapján (Iratfeltárás/Ausztria).

Belföldi levéltári kutatások

A Földmérési és Távérzékelési Intézetben lévő kataszteri térképek digitális másolatainak (X 10837) állománybavétele folytatódott, 98 leírási egység készült el, bekerült a tartós tárba (SDB), összesen 150 mappa, 1644 fájl, 248 GB (Török Enikő).

A K 269 Pénzügyminisztérium Általános iratok állagának kataszteri vonatkozású iratait ügyiratszinten feltárjuk. Elkészült 2021-ben az I. rész X. ügyosztály iratai (K 269-I.-10.; 39–41. csomó, 1867–1869, 179 rekord), illetve a 2020-ban feltárt

II. rész Tárgyi alapon átrendezett iratok, A Pénzügyi közigazgatás, 21. tétel Háromszögelési és kataszteri felmérési ügyek (K 269-II-A-21.-b-1-2.) személyneveit rögzítettük. Az adatok a levéltári nyilvántartó rendszer 2021. évi feladatai miatt csak 2022-ben kerülnek be oda.

Az S 92-23.1-4. Országos kataszteri felmérés – rendeletek, Rendeletek gyűjteménye, 1849–1867, 1868–1870, 1906–1908, 1909–1911 darabszintű feltárása megtörtént, összesen 540 Excel-sor készült (oldalszám, iktatószám, irat kibocsátója, címzettje, tárgya, kelte, megjegyzések), elérhető a <http://www.eleveltar.hu> oldalon.

Poligontérkép az adatok vizualizációjához

A projekt adatbázisának vizualizációjához tervezett pont- és poligontérképet az 1. évben az annak elkészítésére vállalkozó visszalépése miatt nem tudtuk elkészíteni. A megbízási díj és járulékaik dologi költségre átcsoportosításával sikerült új közreműködőt találnunk Németh Gábor (Debreceni Egyetem) személyében. Elkészült a shapefile, amely a történeti Magyarországra vonatkozóan tartalmazza az adóközségeket, a járásokat és a megyék poligonjait, a települések központjait, Horvátország esetében pedig a megyék poligonjait. A csatlakozó Excel-adatbázis összesen 12 865 poligont azonosít (Magyarország Horvátország nélkül), ez az adatbázis kiinduló alapja lesz. Az elvégzett munkáról a készítő részletes beszámolója a Catastrum 2022. évi 1. számában jelenik meg.

Prozopográfiai gyűjtemény, névtér

Az 1850–1918 között a kataszteri szervezetben dolgozó személyek életrajzi adatainak feltárása folytatódott. A K 269-II-A-21.b-1-2., vagyis Az Országos Kataszteri Felmérés tisztviselőinek szolgálati beosztása, 1860–1865, 1868–1874 két kötetéből rögzítettük a teljes személyi állományt (6232 sor, Török Enikő). Az anyag jelentősége, hogy ebből az időszakból jószerével nincsenek tisztai címtárak, amelyek a szervezetrekonstrukciót segítenék. A személyek – később adataik is – a projekt honlapjának Prozopográfia menüpontjában találhatóak.

Elkészült a pécsi felmérési felügyelőség topográfiaja (Kiss Márton), illetve újabb egyéni életutak (Dörre család, Csigó Lajos, Futaky Zoltán, Bendefy László, Hátsek Ignác) összefoglalója jelent meg a *Catastrumban*.

Az Állami Nyomda jogutódja, az ANY Biztonsági Nyomda Zrt. Archívumában a cég munkatársának segítségével feltártuk az 1871–1948 közötti időszakban ott dolgozók személyzeti nyilvántartólapjait (közel 250-et), valamint a nyomda működésére vonatkozó szabályrendeleti könyveket (1868–1874, 1909–1945, 1948), ezeket digitalizáltuk, az adatok és a felvételek publikálása 2022-ben tervezett.

Digitalizálás

Munkatervi feladatként az S 79 Kataszteri iratok állagból az alábbi irattípusokat adtuk át digitalizálásra a saját műhelyünknek: házsámjegyzék, helynévjegyzék, felvételi előrajz (2012–2013-ban megkezdett digitalizálás folytatása), összesen 486 irat kiemelése és reponálása, továbbá 24 kataszteri telekkönyv kiemelése történt meg (Török Enikő). A Repográfiai Osztály 9203 fájlt (338 GB) készített el.

Az év során kétszeri előkészítés után szerződést kötöttünk a külső vállalkozóval (Arcanum Adatbázis Kft.), amely 2023-ig két részletben összesen 315 000 oldal digitalizálását és online publikálását végzi el. Az iratkiemelést, lapraszedést, majd a reponálást a senior kutató vezetésével a vezető kutató és egy levéltári kezelő végezte, összesen 82 munkaórán. 2021-ben az S 79. No. 101–452. jelzetten őrzött, szkennelhető állapotú kataszteri telekkönyvek – 326 település 384 telekkönyve – digitalizálása valósult meg. Ezek egy részét egyoldalasan, nagyobb részét kétoldalasan szkennelték, összesen 164 417 oldal felvételezése történt meg, amely 425 GB terjedelmű. A képállomány a 2012 óta digitalizált egyéb kataszteri iratanyag közel 35 000 felvételével együtt már elérhető a Hungaricana Közgyűjteményi Portálon. A munkálatokról részletes beszámolót készített Török Enikő a *Catastrum* 2021. évi 4. számában. A projekt ezen része terv szerint, pontosabban azon felül valósul meg.

Az ANY Biztonsági Nyomda Zrt. Archívumában feltárt személyzeti és iratanyagról 262 mappa, 1942 fájl, 97,7 GB anyag készült.

Publikációk, ismeretterjesztés

A vállalt publikációs számot meghaladtuk, sőt két másik projekttag is írt cikkeket, a résztvevők előadásokat is tartottak a témában. A honlap „Publikációk” menüpontja szerzők és időrend szerint, a szabad hozzáférés (open access) megadásával tartalmazza a cikkek és az előadások jegyzékét.

A projekt honlapja:

<http://www.negyzetkataszter.hu>

A Mecenatúra 2021 programhoz 100 fős nemzetközi konferencia szervezésére nyújtottunk be pályázatot „Ingatlanok a lokális és állami térben. A kataszteri felmérések a Habsburg Birodalomban és az Osztrák–Magyar Monarchiában (1817–1918)” címmel. Forráshiány miatt nem nyertünk.

A vezető és a senior kutató a *Catastrum* fő- és felelős szerkesztője.

Értékelés

A Történelem zsűri a 2020. 12. 01. – 2021. 11. 30. közötti időszokról szóló szakmai részjelentést elfogadta.

Az értékelő bizottság megjegyzése: „A kutatási pályázati futamidő felénél elkészített részjelentés megfelelően részletes, minden alpontjában konkrét teljesítésekről számol be. A személyi változás indokolt és megoldott, ugyanez mondható el a poligontérkép elkészítőjéről.

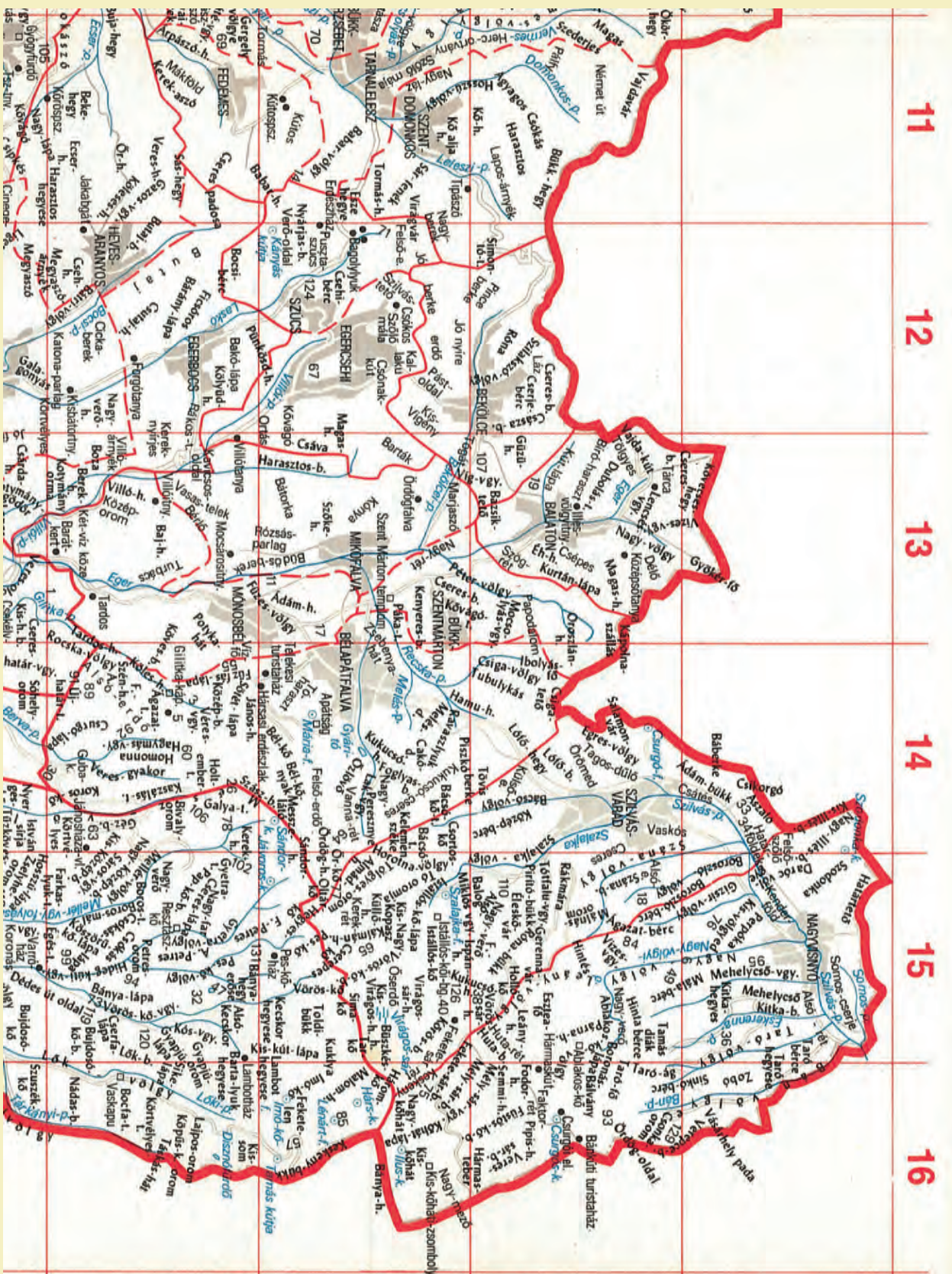
A munkaterv megvalósítását – a beszámolóban részletezett pénzügyi-támogatási nehézség mellett – elsősorban a Covid-helyzet hátráltatta, ami megakadályozta a tervezett külföldi kutatóutak teljes idejű megvalósítását. Mivel valójában néhány hétnyi elmaradásról van szó, a járványhelyzet javulásával a pályázati futamidő második felében ez minden bizonnyal pótolható lesz.

Ugyanakkor az elvégzett munka két területen (digitalizálás, publikációk) is meghaladta a munkatervben időarányosan tett vállalásokat, ami mindenképpen biztató a futamidő második felére tervezett vállalások megvalósítására nézve.”

(Reisz T. Csaba)

■ Pozsony belvárosának 1:1440 méretarányú kataszteri térképe, 1895 (Ústredný archív geodézie a kartografie, Bratislava, Br 228. 33/4.). L. ehhez Bartalos Gyula és Jozef Marek cikket

■ Szilvásvárad környéke. Reszlet Magyarország földrajzinév-tára II. Heves megye című kötet (Kartográfiai Vállalat, Budapest, 1980) térképmellekletéről. 1:150 000 méretarányban a tagoltabb felszíni helyeken már a nevek kiírása sem volt könnyen megoldható, és a névsűrűség a lokalizálás kárára ment. L. eh-hez Miksey Gábor cikket